

Státní okresní archiv Klatovy

Cech řezníků Horažďovice

1563–1860 (1863)

Inventář

EL NAD č.: 2188

AP č.: 599

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Největší rozmach řemesla v Horažďovicích nastal v 15. století a opětovně v 17. a 18. století. Berní rula z roku 1654 nám přibližuje rozdělení řemeslníků v Horažďovicích a přilehlých vsích takto: 11 řezníků; 13 pekařů; 9 hrnčířů; 8 krejčích;

5 kovářů; 5 ševců; 4 punčocháři; 3 sládci; 3 soukeníci; 2 mydláři; 2 kožešníci; 2 uzdaři; 2 lazebníci; 2 kloboučníci; 2 zámečníci. Po jednom mistrovi bylo zastoupeno řemeslo bečvářů, provazníků, truhlářů, koželuhů, mošnářů a zedníků. Řemeslníci své výrobky či zboží prodávali na trzích a jarmarcích v Horažďovicích i širokém okolí. Stejně jako i v jiných městech, tak také v Horažďovicích existovala přímo vyhrazená místa pro určitá řemesla. V ulici za kostelem byly masné krámy, na náměstí krámy chlebové, v Zelené ulici (dnes Prácheňské) probíhal prodej zeleniny a trhy dobytka se odehrávaly v Trhové ulici.

Podle soupisu cechů z roku 1739 (inv. č. 14), který byl sepsán na základě vydaných generálních cechovních artikulí, bylo ve městě a v okolí 26 mistrů řezníků a 8 vdov, které také provozovaly řeznické řemeslo.

Řeznický cech patřil k nejdůležitějším a k nejbohatším cechům v Horažďovicích. Jeho postavení se odráželo i při různých slavnostech, průvodech a procesích, kdy byl vždy v čele. Řezničtí mistři byli také velmi často voleni do rady města, což jim umožňovalo zasahovat do dění v městě. K založení cechu došlo pravděpodobně kolem roku 1563, z tohoto období se nám dochovala cechovní registra pro různou agendu (inv. č. 6 – 8). První dochované cechovní artikule ovšem pocházejí až z roku 1659, kdy byly cechu propůjčeny od řezníků tří Měst pražských na žádost vrchnosti. K opětovným potvrzením a obnovením těchto privilegií dále došlo v letech 1685, 1725 a 1759.

Řezníci poráželi dobytek, maso pak zpracovali na jednotlivé části a nakonec prodávali. Prodej probíhal buď přímo na trzích, nebo v tzv. masných krámech (viz výše).

Cech jako samostatný existoval až do změn v roce 1859, kdy dle živnostenského řádu z 20. prosince 1859 byla s účinností od 1. května 1860 také v Horažďovicích založena živnostenská společenstva a cechovní soustava zrušena.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Cechovní písemnosti podle zaběhnutého zvyku byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou měl na starost zvolený cechmistr. Tento stav určitě trval do roku 1860. Po vzniku živnostenských spolků jako nástupnických organizací lze předpokládat, že písemnosti zůstaly v rukou posledních cechmistrů a odtud se dostaly do městského muzea.

K předání cechovních archiválií z Městského muzea v Horažďovicích do Státního okresního archivu Klatovy došlo 15. července 1998 pod př. č. 146/98. Z fyzického předání archiválií archivu byly vyjmuty artikule cechu pekařského (1724), artikule tovaryšů cechu hrnčířského (1585), potvrzení artikulí cechu soukenického Václavem Švihovským z Rýzmburka (1586), generální cechovní artikule (1739), výkaz cechů (1739), potvrzení výsady na vaření piva a děláni sladu (1532). Na základě reversu čj. 588/98 ze 4. září 1998 byly tyto archiválie na trvalou zápůjčku ponechány v muzeu. Dne 15. října 2003 byla trvalá zápůjčka zrušena a archiválie byly předány do Státního okresního archivu Klatovy. Veškeré cechovní archiválie byly až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Cechy Horažďovice, EL NAD 1877.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie zachycují časové období 1563-1860 (1863). Nejstarší zápisy nalezneme v cechovních registrech (od 1563, inv. č. 6), nejmladší pak v cechovních protokolech (zápisy do 1863, inv. č. 12).

Archiválie jsou psány v češtině i v němčině, jedná se o 3 listiny do roku 1850, 11 úředních knih a 1 karton. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny

prachem a potřhané (viz inventární seznam). Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena žádná vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,27 bm. Tvoří jej 20 inventárních čísel.

V Městském muzeu v Horažďovicích byl cechovní materiál částečně roztríděn, popsán a opatřen signaturou pracovníkem muzea Karlem Němcem. V muzejních sbírkách i nadále zůstaly některé cechovní archiválie a exponáty. Jsou to hlavně pečetidla (hrnčírů 1629, ševců 1588, tkalců 1710, zámečníků 1644, soukeníků, pekařů, mlynářů 1716, sladovníků 1543, zedníků, krejčích), cechovní prapory a matky pokladnice.

Tovaryšské listy obsahující veduty jsou evidovány jako samostatné inventární číslo pro lepší podchycení výskytu vedut na archivním materiálu v SOkA Klatovy. Tovaryšské listy bez vedut jsou evidovány zvlášť pod svým vlastním inventárním číslem.

Původní AF Cechy Horažďovice, EL NAD 1877, kde byly zařazeny všechny cechy z Horažďovic, byl přejmenován na AF Cech hrnčírů Horažďovice a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech řezníků Horažďovice, EL NAD 2188, vznikl vnitřní změnou č. 12/1877 z 13. června 2013, čj. SOAP/040-0483/2013.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Cechovní artikule jsou rozděleny na tři části. První obsahuje poučení o způsobech dědění řeznického řemesla v rodině, o tom, kdo toto řemeslo smí a kdo nesmí provozovat. Dále jsou tu popsána pravidla pro příjem, učení i práci učeďníků a tovaryšů. Ve druhé části se řeší pravidla a zásady slušného chování, ale také pokuty a tresty, které by následovaly po porušení těchto privilegií a při prohřešcích proti slušným mravům. Celá třetí část se věnuje přijímání mladších mistrů.

V cechovních registrech se nám dochovaly inventáře cechovního majetku, který se vždy se zvolením nových cechmistrů předával. V registrech (inv. č. 7) je na poslední straně sepsán první cechovní inventář cca z roku 1563: pečeť stříbrná, příkrov, velký paškál (velikonoční vysoká svíce s křížem a řeckými písmeny alfa a omega), čtyři kusy zbroje (přední i zadní), lebka na hlavu (pravděpodobně přilbice), šorc (řeznická zástěra) a oboječek, 6 fakulí dlouhých (pochodeň) a 4 kožené korbele k hašení požárů. Oproti tomu cechovní inventář z roku 1604 (inv. č. 8) uvádí pouze: pečeť stříbrnou, příkrov, čtyři kusy zbroje (přední i zadní), přilbici, šorc a obojek. Další dochované inventáře z roku 1613 (inv. 8) a 1647 (inv. č. 9) uvádějí navíc čtyři kožené korbele, přilbici a halapartnu.

Zajímavá jsou také cechovní registra (inv. č. 6), kde se na titulní straně nacházejí úryvky modlitby v češtině, latině i němčině.

Na některých mistrovských, výučních i tovaryšských listech se dochoval otisk cechovní pečeti červeným voskem nebo pod papírovým krytem. V soupisu cechů z roku 1739 (inv. č. 14) se nachází stejný otisk. Je zde patrný štít lemovaný příkrývadly s vyobrazením dvouocasého lva, který drží v tlapě širokou řeznickou sekeru. Opis: * PECET . CECHU . RZEM : RZEZ . MIESTA . HORAZDIOVITZ.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 7. 4. 2016

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Klatovy. *Archiv města Horažďovice*, EL NAD 766, kar 23, inv. č. 705, katalogové č. 2115, 2117, 2124, 2130, 2131, 2133, 2135, 2136.

Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

NĚMEC, Karel. *Dějiny města Horažďovic*. Horažďovice : Okrašlovací spolek v Horažďovicích, 1936.

ŠIMON, Eduard. *Horažďovice proměny města 1292-1992*. Horažďovice : Městské kulturní středisko a MěstNV v Horažďovicích, 1990. ISBN 80-900062-3-X.

Odkazy předků. Sborník vydaný ke 100. výročí založení Městského muzea v Horažďovicích. Horažďovice : Městský úřad Horažďovice, 1998.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
kar	karton
lio	listina do roku 1850
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Listiny

1	<p>1659, září 30., Praha
Cech řezníků všech tří Měst pražských propůjčuje výpis svých privilegií cechu řezníků v Horažďovicích.</p> <p>Originál pergamen, česky, 25,2 x 31,6 – 6 pergamenových listů v papírovém přebalu svázaných kroucenou žlutočernou šňůrkou, přivěšená pečeť chybí</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV A7</i></p>		lio1
2	<p>1659, září 30., Praha
Cech řezníků všech tří Měst pražských propůjčuje výpis svých privilegií pro řeznickou čeládku cechu řezníků v Horažďovicích.</p> <p>Originál pergamen, česky, 24 x 32,36 – 6 pergamenových listů svázaných kroucenou žlutočernou šňůrkou, přivěšená pečeť chybí</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV A6</i></p>		lio2
3	<p>1759, říjen 6., Horažďovice
Marie Charlotta z Lőwenstein Wertheim opětovně potvrzuje artikule cechu řeznickému v Horažďovicích.   1725, listopad 14., Horažďovice
Eleonora z Mansfeldu opětovně potvrzuje artikule cechu řeznickému v Horažďovicích.   1685, září 13., Horažďovice
Václav Vojtěch ze Šternberka opětovně potvrzuje a schvaluje artikule cechu řeznickému v Horažďovicích.</p> <p>Originál pergamen, česky, německy, 20,9 x 34,3, transfix – 11 pergamenových listů svázaných kroucenou červenomodrou, zelenobílou a žlutou šňůrkou, 3x přivěšená pečeť v dřevěných pouzdrech a jedno prázdné dřevěné víčko</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV A9</i></p>		lio3

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
II. Úřední knihy			
4	Cechovní artikule (tisk generálního cechovního patentu) Česky, 20 x 30,3 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem svázána šňůrkou, poškozená prachem <i>Dřívější signatura A XIV A10</i>	1731	ukn1
5	Cechovní artikule (tisk generálních cechovních artikulí) Česky, 19,6 x 31,6 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, poškozená prachem a potrhaná <i>Dřívější signatura A XIV A12</i>	1739	ukn2
6	Registra cechu pro příjem, vydání, pokuty a přijímání mistrů a tovaryšů do cechu Česky, 10,9 x 33,6 cm, vazba papírová, poškozená prachem a potrhaná <i>Dřívější signatura A XIV A1</i>	1563–1608	ukn3
7	Registra cechu pro příjem, vydání, pokuty a přijímání mistrů a tovaryšů do cechu <i>Starý Reystra</i> Česky, 11,0 x 32,7 cm, vazba papírová, poškozená prachem a potrhaná <i>Dřívější signatura A XIV A2</i>	1582–1608	ukn4
8	Registra cechu pro příjem, vydání, pokuty a přijímání mistrů a tovaryšů do cechu Česky, 10,7 x 32,4 cm, vazba papírová, poškozená prachem a potrhaná <i>Dřívější signatura A XIV A3</i>	1604–1614	ukn5

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
9	<p>Registra cechu pro příjem, vydání, pokuty a přijímání mistrů a tovaryšů do cechu</p> <p>Česky, 11,2 x 33,1 cm, vazba papírová, poškozená prachem a potrhaná</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV A4</i></p>	1613–1648	ukn6
10	<p>Registra cechu pro příjem, vydání, pokuty a přijímání mistrů a tovaryšů do cechu</p> <p>Česky, 11 x 32,9 cm, vazba papírová, poškozená prachem a potrhaná</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV A5</i></p>	1642–1657	ukn7
11	<p>Rejstřík pro příjem a vydání menšího pořádku tovaryšů a učedníků řeznických</p> <p>Česky, 22,3 x 35,8 cm, vazba papírová, poškozená prachem a potrhaná</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV A13</i></p>	1767–1781	ukn8
12	<p>Kniha cechovních protokolů <i>Kniha Pocześtného Porządku Mistrzów Pżemesla Rzeszniczkého a Pokladnice</i></p> <p>Česky, německy, 22 x 37,4 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, poškozená prachem a potrhaná</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV A19</i></p>	1791–1860 (1863)	ukn9
13	<p>Kniha počtů <i>Kniha Poctów Porządku Rzeszniczkého a Pokladnicze</i></p> <p>Česky, 21,5 x 35,8 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, poškozená prachem a potrhaná</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV A18</i></p>	1791–1855	ukn10

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
14	Soupis cechů v Horažďovicích Česky, 22 x 35,7 cm, vazba papírová, poškozená prachem a potrhaná <i>Dřívější signatura A XIV P4</i>	1739	ukn11
III. Spisy			
15	Cechovní artikule (rukou psaný koncept s vepsanými poznámkami a úpravami) <i>Dřívější sign. A XIV A11</i>	1731	kar1
16	Koncept žádosti města Horažďovic vrchnosti, aby cechu řeznickému nebylo uděleno privilegium na chov a obchod s vepřovým masem <i>Dřívější signatura A XIV A8</i>	1680	kar1
17	Korespondence s magistrátem a radou města	1733–1860	kar1
18	Mistrovské listy	1792–1853	kar1
19	Tovaryšské listy s vedutami 1786, srpen 29., Olomouc Tovaryšský list Josefa Rábského z Horažďovic vydaný cechem řezníků v Olomouci (veduta Olomouce). Originál papír, 43 x 37 cm, německy, pečeť cechu přitištěná, jen nepatrné zbytky 1824, září 16., Linec Tovaryšský list Franze Bixi z Horažďovic vydaný cechem řezníků v Linci (veduta Lince). Originál papír, 51,5 x 37,5 cm, německy, pečeť cechu přitištěná	1786–1824	kar1
20	Vysvědčení, výuční a tovaryšské listy	1791–1860	kar1

Název archivní pomůcky:	Cech řezníků Horažďovice
Značka archivního fondu:	CŘ Horažďovice
Časové rozmezí:	1563–1860 (1863)
Počet evidenčních jednotek:	15 (3 listiny do roku 1850, 11 úředních knih, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	20
Rozsah v bm:	0,27
Stav ke dni:	7. 4. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	13
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 7. 4. 2016 – čj. SOAP/040-0441/2016